

sadalmát, igyekezett a gyermeket megérteni s a reá váró társadalmi környezetbe összhangosan belénevelni. A bécsi udvarig jut e papnak híre, kora vezető tanügyi férfiai kérik véleményét s ő józanul, mindig a lehetőségekhez mérve, multat folytatva és jövőt építve hirdeti a társadalom igazi igényeihez mért, gyakorlati, emberbaráti nevelés racionalista igéit. Comeniusig, Apácaiig, Lockeig nyúlik vissza Tessedik gondolatvilágának a multja, Berzeviczy Gergellyel, Glatz Jakabbal, Felbigerrel, Festetich Györggyel és Prónay Gáborral érintkezik jelene. Vandrák András, Vajda Péter, Tavasi Lajos, Benka Gyula, Chován Károly, Neumann Jenő, Böhm Károly és Schneller István, szóval a legnevesebb és legnagyobb evangélikus nevelők sokirányú, polihisztor szellemének örökösei.

Európaszerte a nép felé fordul az állam, egyház, kormányzat, hadsereg, tudomány, művészet, *nevelés* — minden. Ha munkaiskoláról, népfőiskolákról és hasonló mozgalmakról hallunk, nem kell semmit idegenből kölcsönöznünk. Itt van Tessedik, aki látnokilag előzte meg korát s hagyott számunkra tanulságos neveléstörténeti anyagot! Ezt tették most Nádor Jenő és Kemény Gábor a legszélesebb körök számára hozzáférhetővé. Bár használná, idézné, vitatná mindenki, aki népünk jövőjét építeni akarja. Ez volna legszebb jutalma derék fáradságuknak.

Borotvás-Nagy Sándor.

Garay Lajos: A pécsi m. kir. honvéd hadapródiskola története. Kiadja a m. kir. »Zrinyi Miklós« pécsi honvéd középiskolai nevelőintézet parancsnoksága. Pécs, 1939. 248 l.

E mű keletkezését annak a rendeletnek köszöni, amellyel a honvédelmi miniszter a Kőszegen, Sopronban és Pécsen működő honvéd középiskolai nevelőintézeteket utasította, hogy elődintézeteik történetét írassák meg.

A honvéd nevelő- és képzőintézeteknek nemcsak a honvéd tisztképzésben, hanem a magyar katonai kultúra fejlődésében is jelentős szerep jut. Ezért különös hálát érzünk a honvédelmi miniszter úr iránt, aki az elődintézetek keletkezéséről és működéséről még összegyűjthető adatokat összefoglaltatva és a nyilvánosságnak átadva lehetővé tette, hogy azok a magyar kultúrtörténet részére megőriztessenek és így a magyar katonai kultúra az egész magyar nemzeti művelődési fejlődés történetébe beleilleszthető legyen. A magyar pedagógia a katonai iskolák és nevelőintézetek történetét nemcsak kötelességszerűen, de örömmel is fogja mindig számbavenni és értékelni.

A pécsi honvéd hadapródiskola, mint ilyen, 1898-tól 1918 november közepéig állott fenn. Működésének 20 éve alatt 1902-től 1917-ig a tisztképzett növendékek egész sorát bocsátotta ki az életbe. Közülök került ki néhai vitéz Gömbös Gyula miniszterelnök, egy még ma is ténylegesen szolgáló magasrangú diplomatánk, két hadtestparancsnok, több tábornok, két olimpiai kardvívó világbajnokunk és sok száz önfeláldozó kötelességérzettől áthatott, helyét mindenütt derekasan megálló tiszt; 12%-on felüli hősi halott.

Könyvünk szerzője, aki a kiadóként szereplő pécsi honvéd középiskolai nevelőintézet tanára, alapos felkészültséggel és lelkes odaadással ol-

dotta meg feladatát. Mivel az iskola irattára a szerb megszállás folytán elveszett, az adatok összegyűjtése fáradságos és szívós munkát igényelt. Az egész munkán a mű tárgya iránti meleg szeretet vonul végig. Előadásai folyékony, mindvégig lekötő figyelmünket.

Mielőtt a szerző az iskola tulajdonképeni történetére rátérne, műve első fejezetében a honvéd tisztképzés első, 1868-tól 1898-ig terjedő időszakáról ad összefoglaló tömör képet. Ebből megismerjük az 1868. évi XLI. törvénycikkkel létesített honvédség első tisztikara megalakításának körülményeit, első kiegészítési módjait, a Ludovika Akadémia kezdeteit, majd szerepét 1883-tól 1898-ig és mindazokat a hiányosságokat és okokat, amelyek 1890-ban a honvéd tisztképzés gyökeres újjászervezését szükségessé tették.

A honvéd tisztképzésnek ezt a nagyjelentőségű reformját az 1897. évi XXIII. törvénycikk valósította meg azzal, hogy

1. a Ludovika Akadémiát az eddigi hadapródiskolai szintről 3 évfolyamú katonai főiskolává alakította át, melynek első évfolyamába oly 17—20 éves ifjak léphettek, kik valamely teljes középiskola felső osztályát vagy az ugyanekkor újonnan létesített honvéd főreáliskolát elvégezték;

2. a Ludovikára előkészítő intézetként Sopronban 3 évfolyamú honvéd főreáliskolát állított fel;

3. a magasabb vezetésre hivatott akadémiai végzettségű tisztikar mellett gyakorlatias irányban képzett tisztikar nevelésére Nagyváradon és Pécsen egy-egy 4 évfolyamú honvéd hadapródiskolát létesített. Az első évfolyamba oly 14—16 éves ifjak pályázhattak, akik valamely középiskola 4 évfolyamát sikerrel elvégezték.

A törvény megalkotásától annak gyakorlati megvalósításáig azonban még hatalmas munkát kellett elvégezni. Ezt tárgyalja szerzőnk művének »A hadapródiskola megalapítása« című fejezetében, mely a hely kiszemelésétől és telekkisajátítástól kezdve a hadapródiskola épületének átvételéig az építkezésekről, a következő fejezet pedig »A hadapródiskola munkájának szellemi megszervezése« cím alatt a hadapródiskola szervezetének és munkamenetének szellemi előkészítéséről tájékoztat. Ez a fejezet úgy szervezési, mint pedagógiai szempontból is szélesebbkörű érdeklődés tárgya lehet, miért is tartalmát bővebben ismertetjük.

A honvédelmi miniszter az új iskolák szervezetét és működését részletesen kidolgozott utasításokkal szabályozta. Ezek az utasítások tüzték ki az élő valóságos munka elé az elérendő célt és jelölték meg a hozzávezető eszközöket és módokat, szabályozták az iskolák szervezetét, tantervét, megállapították a pályázók felvételére, a növendékek osztályozására, szabadságolására, fegyelmi fenyítésére, az intézetek megismerésére, a házi és szolgálati rendre vonatkozó tudnivalókat, előírták a használható tankönyveket, az oktatásnál követendő eljárást, a módszeres utasításokat, a gazdaságkezelést, ruházatot stb., egyszóval mindazt, amire az iskola zökkenésmentes életének biztosítása végett szükség volt.

A »Szervi határozványok« szerint a hadapródiskolának rendeltetése a növendékeket az alantas tiszt hatáskörét megillető terjedelemben a csapat-

szolgálatra előkészíteni. Ezenkívül a növendékeknek azt a tudományos alapot nyújtani, mely őket a magántanulásra serkenti és a hadiiskolának esetleges későbbi hallgatására képesíti.

Az intézet élén az iskolaparancsnok áll, aki csapattiszt. A tan- és nevelőszemélyzet olyan honvéd tisztből egészül ki, akik a tanári képesítés elnyerése céljából tanárjelöltként történt beosztásuk ideje alatt alkalmasságukat a tanszakon már bebizonyították.

A parancsnok az alája rendelt hadapródiskola fejlesztéséért a teljes felelősséget viseli. A szolgálat menetére általában, valamint a növendékek nevelésére ő gyakorol leghatározottabban befolyást.

A tan- és nevelőszemélyzet minden egyes tagjának kötelessége remcsak tanszakában, hanem a növendékek nevelésénél is szakadatlanul közreműködni.

A parancsnok és azon tudományos tantárgyak tanárai, melyek elsajátítása hosszabb előkészületet igényel, legalább 5, a többi rendes tanár legalább 3 évig ebbeli alkalmazásában meghagyandó.

A »Tanterv« az intézet célját abban határozza meg, hogy a növendékeket nemes gondolkodású és szilárd jellemű férfiakká kell nevelni, az általános és haditudományokba bevezetni és hivatásos tiszté váló alkalmazásra nekik szükséges alapot megadni. E mellett az általános célkitűzés mellett a tantervben közölt alapelvek a nevelőoktatás végcélját az erkölcsi jellemképzésben szabták meg. Oly erkölcsi érzelmeket és jellemtulajdonságokat kívántak a növendékekben kifejleszteni, melyek mindenkinek díszére válnak, a férfiú értékét megalapítják, a lélekben önfeláldozó érzületet ébresztenek és ápolnak, amelyekre az ifjú harcosnak magasztos hivatáskötelmeinek betöltésénél múlhatatlanul szüksége van.

A tananyagra nézve az elv az volt: keveset, de alaposan. A tanár csak az elemeket ismertesse, de ezeket alaposan; a szükségeset a kíváncstól válassza el. A tananyag oly módon tagozandó, hogy megfelelő szorgalom mellett még a kevésbbé tehetséges is haszonnal követhesse az oktatás menetét. Az iskola végcélja mindenkor a növendékeknek a gyakorlati életre való előkészítése marad. A tanmód ennél fogva, hacsak lehetséges, alkalmazó legyen, vagyis a tanár az elméleti oktatást szemlélet által előzi meg, ezt nyomban kövesse a gyakorlati alkalmazás.

Nincsen terünk arra, hogy részletekbe merüljünk, bár érdekes volna pl. a tanított tantárgyakat felsorolni, vagy egy hadapródiskolai napi és tanórarendet bemutatni. Ugyanígy nem foglalkozhatunk a felette érdekes és az Országos Középisk. Tanáregyesületi Közlöny 1911 évi november 2-iki számában a 274 és köv. lap-on »Egy katonapedagógus« cím alatt K. F. aláírású cikkben is tárgyalt és a honvéd tisztképzés és tanárképzés átszervezésére vonatkozó honvédelmi minisztériumi akkori nevelésügyi osztály vezetőjének kezdeményezéséből fakadt, osztatlan elismerést aratott újításokkal, melyeket szerzőnk ebben a fejezetben a vérbeli pedagógus lelkesedésével behatóan ismertet. Ezt el kell olvasni, hogy helyesen ítélhessük meg a honvéd-tisztképzés akkori irányítóinak törekvéseit és célját.

A szerző ezek előrebocsátása után az iskola tulajdonképeni történetének ismertetésére tér át és ezt parancsnokonként külön-külön fejezetbe csoportosítva teszi. A vonatkozó fejezet elejére a parancsnok fényképe van beiktatva, ezt követi az illető pályafutásának, egyéniségének és az iskola életére gyakorolt hatásának méltatása, vagy érdemeinek felsorolása, végül az iskolában, vagy az iskolával kapcsolatban előfordult kiemelkedőbb jelentőségű eseményeknek leírása. Ezeknek az inkább helyi és személyi vonatkozású eseményeknek főleg a volt növendékek szempontjából van jelentőségük. Tanulni és okulni azonban ezekből is sokat lehet: a tisztképzés, illetőleg a hadapródiskolai nevelés egész szellemét minden torzítás nélkül behatóan ismerhetjük meg belőlük.

Különösen tanulságos az iskola világháború alatti élete, az 1918 októbertvégi forradalom és a szerb megszállás ideje, amely alatt az intézet mint »Szigeti országúti állami főreáliskola« működött, mígnem 1919 március hó 6-án a megszálló szerb katonai parancsnokság egyetlen rendeletére a pécsi hadapródiskola megszűnt.

A pécsi hadapródiskola immár végleg a múlté. Szelleme azonban tovább él, nemcsak egykori növendékeiben és szerzőnk által összeállított történetében, hanem az utódintézet nevelési célkitűzéseiben is.

L—z.

Koltai István: A csurgói m. kir. állami tanítóképző-intézet története.

(Közlemények a Szegedi M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem Pedagógiai—Lélektani Intézetéből 31. szám.) Szeged, 1939. 160 lap.

A magyar köznevelés történetének megírásra váró kötetében külön hely illeti meg a magyar tanítóképzés történetét. Hogy azonban ennek az összefoglaló története megírható legyen, szükséges lenne az egyes intézetek iskola-történeti külön monográfiáinak megírása. Ezzel elvégezné minden intézet az adatgyűjtő munkát s megalapozná egy szerves összefoglalás lehetőségét. Szomorúan érdekes, hogy az egyik legelső ilyen munka az 1933-ban megszüntetett csurgói állami tanítóképző-intézet története.

Jól látja a szerző, hogy az iskola története megírásának egyik leg-szebb nevelői feladata az, hogy az intézet ifjúságában a szellemi szülőföld, az intézet iránt tudatos, megértő szeretetet ébresszen és azt elmélyítse. A megszünt intézet azonban lezárta kapuit, növendékei elszéledtek. Más tehát a szerző célja. Arra törekedett, hogy az igazság jegyében kimutassa azt a küzdelmet, amelyet az intézet vezetőinek, tanárainak a mostoha külső körülmények miatt a nevelési és tanulmányi eredmény érdekében vívniuk kellett. Rávilágít arra a kultúrhatásra, amit az intézet Csurgóra, környékére és Somogy vármegyére gyakorolt.

Az intézet Eötvös József alkotása, s egyik legelső állami tanítóképzőnk volt, alapítási éve 1869. Tehát a magyar népoktatást és ebben a magyar tanítóképzést szervező 1868. évi 38. t.-c. végrehajtásának egyik legelső alkotása. Ennek ellenére 64 éves története mégis állandó küzdelem volt a mostoha kisvárosi viszonyok között azokért a keretekért, amelyek más, szerencsésebb környezetben működő középiskolának és tanítóképzőnek